

ALİ SATAN

ATATÜRK'E
SUIKAST VE
SADAKAT

MEÇHUL BİR SUIKASTIN KRONOLOJİSİ

I.BÖLÜM

İSTANBUL'DA SICAK YAZ

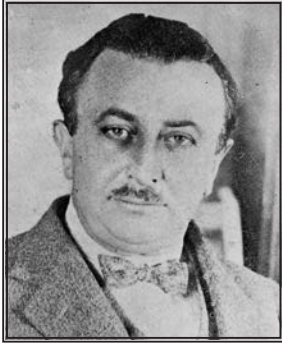
14 Ağustos 1935 günü İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Samuel Hoare'den Türkiye Büyükelçisi Sir Percy Loraine'e acil bir telgraf gönderilir. Telgrafta şunlar yazar: "Güvenirliğini henüz teyit edemediğim bir kaynağa göre Türk ve Kürtlerden oluşan bir terörist grup Türkiye Cumhurbaşkanı'nın hayatına kastetmek niyetiyle 30

Temmuz'da Beyrut'tan gemi ile hareket etmişler. Eğer bir sakıncası yoksa bu bilginin Türk Hükümetine iletilmesi gerektiğini düşünüyorum. İngiliz Hükümetinin bu açıklamayı yaparken hiçbir sorumluluk almadan sadece bir görev olarak Türk Hükümetini bilgilendirmesi gerektiği kanaatindeyim."¹

İngiliz Büyükelçisi Loraine hemen harekete geçip, Türk Hükümeti kabinesinden birilerini bulma arayışına yönelir. Ağustos ayı içerisinde Meclis tatil olduğundan ötürü yetkili

1 The National Archives (TNA), Foreign Office (FO), 371/19041, E.4965, (Dışişleri Bakanlığında Sir P. Loraine'ye,) 14 Temmuz 1935.

birini bulmanın zor olduğunu ifade eden Loraine, tesadüfen İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın İstanbul'da bulunduğunu öğrenip onunla temasa geçer.²

Ertesi gün İngiltere Büyükelçisi, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ile görüşmek için randevu ister. Belli ki büyükelçi önemli şeyler söyleyecektir. Yoksa bir büyükelçi, dışişleri bakanı dururken içişleri bakanı ile görüşmesi olağan değildir. Söz konusu durum, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'ne bildirilir, olur alınır ve ertesi gün ismi belirtilmeyen bir otelde, öğleden sonra saat 14.00'te buluşurlar.

Büyükelçi Sir Percy Loraine, muhatabına İngilizce ve Türkçe tercümesi ile beraber bir diplomatik belgeyi takdim eder. Belgede şu bilgiler yer alıyordu: "Hükümetim iyi haber alabilen bir membadan aldığı bir malûmata göre Kürtlerle Türklerden mürekkep bir tedhişçi grubu Türkiye Cumhuriyeti'nin hayatına suikast yapmak maksadıyla 30 Temmuz'da Beyrut'tan vapura binmişlermiş. Aşikârdır ki Hükümetim bu haberi ve bu haberin sıhhatini hiçbir veçhile üzerine almaz. Fakat bu haberi Türk hükümetinin ıttılâna arz etmezse vazifesini yapmamış olacağı kanaatindedir."³

2 Sir P. Loraine to Sir Samuel Hoare, (No 407 Confidential), Zikreden Bilal Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, c 8, s. 205. Ayrıca bkz. Ufuk Erden, "Yeni Bilgi ve Belgeler Işığında Atatürk'e Suikast Girişimi 1935-1936", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVI/33 (2016-Güz), s. 275-306.

3 Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CA) Riyaseticumhur Umum Katipliğinden Dahiliye Vekaleti'ne (15 Ağustos 1935) 01015017-7-8 (Belgenin sonunda yer alan nota göre bu bilgiler saat 22.00-22.30 arasında şifre olarak Ankara'ya bildirilmiştir. Şifre eden C. Demirok.)

Cumhurbaşkanı Atatürk'e yönelik Türkiye bugüne kadar çok sayıda ihbar almıştı ama şimdi ilk defa bir büyükelçi hem de her zaman ciddiye alınan İngiltere Büyükelçisi tarafından böyle bir tertip bildiriliyordu. Bu bilginin önemi kadar iki ülke ilişkilerinin seviyesi, samimiyeti ve güveni göstermesi bakımından da mühimdi. Tabii olarak bu mühim bilginin doğru olmaması halinde farklı yorum, kanaat ve varsayımları düşünmemiz de gerekecektir.

Elbette belgede yazanlar kadar yazmayanlar da önemlidir. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, büyükelçiye belgede geçmeyen; suikastçıların hangi vapurla hareket ettikleri ve kaç kişi olduklarına dair sorular sorar; ancak cevap alamaz.

Bu mühim bilgi alınır alınmaz, devletin hızlı bir şekilde harekete geçtiğini belgelerin izini takip ettiğimizde anlıyoruz. Öncelikle Ankara'da Dışişleri Bakanlığı çalışanları yedi saat süren tahkik ve inceleme sonunda haberi teyit edecek başka bilgilere ulaştıkları anlaşılıyor. Bu araştırma sonunda Dışişleri Bakanlığı arşivinde bir ay önce Beyrut Konsolosluğu'ndan benzer yönde bir bilgi notu geldiği tespit ediliyor. Bu ve muhtemelen benzer bilgi, belge, ihbar ve istihbaratlar değerlendirilerek; "suikast tertibinin doğru olduğu" ve "karşı tedbir" alınmasının gerekliliği yönünde karar alınır. Dışişleri, durumun önemine binaen tedbir alacak tüm birimlere hareket tarzının "faillerin memlekette buldukları farz edilerek" yapılmasına dikkat çeker.

Büyükelçi Loraine'in verdiği bilginin Ankara'da Dışişleri bürokratlarınca teyit edilmesi sonrasında durum, İstanbul Florya Köşkü'nde bulunan Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'e arz edilir. Hemen İstanbul Valisi ve Emniyet müdürü Florya'ya çağrılıp kendileri ile alınacak tedbirler görüşülür.

Florya Köşkü'nde yapılan ilk değerlendirmelerden sonra Cumhurbaşkanlığı Umumî Kâtipliği'nden yazıldığını düşündüğümüz belgenin ikinci kısmında “yapılması istenen işler” şöyle sıralanır:

Temmuz sonlarından itibaren Beyrut'tan kalkan vapurların isimleri ve güzergahlarının Beyrut Konsolosluğu'ndan öğrenilmesi,

Hudut ve sahil şehirlerine yazı yazılarak gerekli tertibatın alınması,

Derhal Emniyet-i Umumiyenin muktedir sivil polislerinin İstanbul'a gönderilerek İstanbul polisi ile birlikte çalışmalarının temin edilmesi,

Son zamanlarda Türkiye'ye giriş yapanların tespit edilmesi, Gümrük ve Tekel istihbaratı ve MAH'ı da bu işe memur edilmesi,

Bu haberin kaynağının her hâlükârda gizli tutulması sağlanmalıdır.

Durum, Başbakan İsmet İnönü'ye arz edildikten sonra alınacak talimat ayrıca Milli Müdafaa, Hariciye, Gümrük ve İnhisarlar Vekaletleri ile Genelkurmay Başkanlığına verilir.

Türkiye Alarma Geçti

Türkiye, kamuoyuna açıklanmadan, âdeta alarma geçer. Tüm bakanlıklar, Genelkurmay, istihbarat, sivil polis, özellikle sınır devriyeleri, gümrükler kısa süre içinde teyakkuzdadır. Çünkü İngiltere'nin Türkiye Büyükelçisi Sir Percy Loraine'in verdiği bilgi, daha doğrusu haber çok önemlidir; ancak hiçbir ayrıntı içermemektedir. Yer, zaman, isim, güzergâh, fotoğraf

vb. hiçbir şey yoktur. Yani ne istihbarî anlamda ne de haber açısından sahip olması gereken 5N 1K bilgileri taşııymıyordu. Yine verilen bilgideki tarihler dikkate alındığında İngiltere, Türkiye'ye geç bilgi vermiştir. Rapora göre, suikast tertip edecek kişiler, 30 Temmuz'da Beyrut'tan vapura bindikleri bilgisi Türkiye'ye ancak 15 Ağustos'ta bildirilmiştir. Neden 15 gün beklendiği ise meçhuldür...

Polis Takibatı Başlıyor

Suikastçıların Beyrut'tan vapura bindikleri ihbarına dayanılarak; İstanbul Emniyeti'nin şehre sadece Beyrut'tan gelmiş olanları değil tüm Ortadoğu'dan gelenleri takibe başladığı ve takip raporlarını da Cumhurbaşkanlığına bildirdiği anlaşılıyor.

5 Ağustos 1935 tarihinde Bağdat'tan İstanbul'a Fransız bayraklı *Patriya* vapuru ile gelen Iraklı mebus Şeyh Abdullah Yasin İstanbul emniyetince takibe alındı. Kimlerle temas ettiği, nerelere gittiği, gününü nasıl geçirdiği gibi bilgilerin verildiği raporun sonunda, "Bu yabancıların durumları adım adım takip edilmektedir. Henüz kati olarak şüphe verici temas ve hareketleri görülmemiştir." yazıyordu.⁴

Dışişleri'nden Atak: Fransa'ya Muhtıra

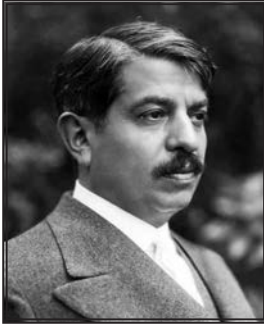
Atatürk'e suikast ihbarı T.C. Devleti'nin bütün birimlerini harekete geçirir. Sadece içerde şüpheli şahısları yakalamak değil, aynı zamanda bu kişilere yardım ve yataklık edenlerin

4 CA Irak Tebaasından Saylav Şeyh Abdullah Yasin, Tercümanı Abdullah Ali Kölesi Abdullah haklarında 01015017-16-17.

buldukları ülkeler nezdinde de diplomatik teşebbüste bulunulur. Nitekim suikastçıların Lübnan ve Suriye'den geldiklerine dair bilgiye dayanılarak o yıllarda Fransa'nın 'manda' yönetimi altında bulunan bu bölgelerde tedbir alınması için Fransa'ya muhtıra verilir.

20 Ağustos 1935 tarihli raporda Türkiye'nin Fransa Büyükelçisi Suat Davaz⁵, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'a, suikast ihbarıyla alâkalı olarak; Fransa hükümeti nezdinde temaslarını aktarır. Suriye ve Lübnan'ın Fransız mandaterliğinde olması dolayısıyla bu bölgelerdeki Türkiye karşıtı faaliyetler Paris nezdinde protesto edilir. Büyükelçi Davaz, şunları kaydeder:

“Emr-i telgrafiyi alır almaz derhal Laval'dan⁶ randevu alarak kendisini ziyaret ettim. Meseleyi izah ve bir muhtıra tevdi ettim. Aldığımız bu menfur haberden son derece müteessir olduğumu ve meseleyi layık olduğu ehemmiyetle telakki ederek mahallinden esaslı tahkikat icra edileceğini söyledi. Ve hatta Mösyö

Roşa'yı çağırarak derhal telgraf çekilmesini emretti. Yalnız Türk milletinin değil bütün cihanın sevdiği Atatürk hak-

5 Tuğba Korhan, “Suat Davaz'ın Raporlarına Göre Fransa'nın Siyasi ve Ekonomik Durumu ve Türkiye'ye Karşı Olan Politikası (1932-1939)”, *Turkish Studies-Historical Analysis*, 15(2), 545-563. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.40476>

6 Pierre Laval, (1883-1945) Fransız politikacı. Dönemin Fransa Dışişleri Bakanıdır. II. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Fransa'yı işgalinde kurulan işbirlikçi Vichy Hükümetinde başbakanlık yapmış ve 15 Ekim 1945'te vatana ihanet suçlamasıyla kurşuna dizilmiştir. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Pierre_Laval\(24.07.2021\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Pierre_Laval(24.07.2021))